

YOKSULLUK NAFAKASI

Av. Burçak Çitak*

GİRİŞ

Bir toplumu meydana getiren en esaslı unsur, toplulukların en küçüğü, en eskisi olan ailenin iyi bir şekilde düzenlenmesi, varlığını devam ettirmesi, toplumun birlik ve barış içinde yaşaması için oldukça önemlidir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası md. 41'e göre, "*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.*" Anayasamızın bu maddesi ışığında, toplumun özünü oluşturan aile birliğinin korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla Türk Medeni Kanununun ikinci kitabını oluşturan Aile Hukuku kısmı ile eşlerin kazançları ölçüsünde evlilik birliğini yürütmeleri ve birbirlerine karşı yükümlülüklerini yerine getirmeleri, çocukların eğitim, sağlık ve ahlaki gelişimlerine ilişkin giderleri karşılama konusunda kurallar getirilmiştir¹.

TMK md. 185 uyarınca da, "*evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler*". Yine, TMK md. 186/f.3 uyarınca da, "*eşlerin evlilik birliğine güçleri oranında emek ve malvarlıklarıyla, hem maddi hem de manevi anlamda katkıda bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla eşler evlilik birliğine hem maddi katkıda bulunmalı hem de hasta iken ilgilenme, mutlu günlerde yanında bulunma, kötü durumlarda teselli etme gibi davranışlarla birbirlerine manevi olarak da yardım etmelidir.*"

Kanun koyucu, eşler arasındaki bakım ve yardım yükümlüğünün yalnızca evlilik birliği sırasında değil, evlilik birliğinin sona ermesinden sonra da devam etmesini öngörmüş ve bu nafaka türünü "yoksulluk nafakası" olarak adlandırmıştır.

Bu çalışmamızda, yoksulluk nafakası kısaca açıklanarak, bu nafakanın şartları, süresi ve sona erme halleri Yargıtay kararları ışığında incelenecektir.

* Avukat (İstanbul Barosu), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Bölümü Tezli Yüksek Lisans Mezunlu.

¹ Eski Medeni Kanununun yoksulluk nafakasını düzenleyen 144. maddesinde maddi durumu yerinde olan (refah içinde bulunan) kadına da ev masraflarına katılma ödevi yüklenmişti. Bu konuda ayrıntılı açıklama için bkz. Sevgi Demir, Türk Medeni Kanunu Aile Hukuku, Kartal Yayınevi, Ankara 2004, s. 46.

1. Nafaka Kavramı

Nafaka, beslenme, geçindirme, çıkma, gitme, sarf etme anlamına gelen infak kelimesinden türemiştir². Muhtaç durumda bulunan karı-kocanın birbirlerine, altsoyuna üstsoya, üstsoyuna altsoya, kardeşin kardeşlerine yardım yükümlülüğüne *nafaka* denir³.

Eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı bakma ve geçindirme yükümlülüğünden kaynaklanan nafaka türleri “*bakım nafakası*” olarak nitelendirilir⁴. Bakım nafakası türleri; yoksulluk nafakası, iştirak nafakası ve tedbir nafakasıdır. Boşanma sebebiyle yoksulluğa düşen ve kusuru diğer eşten daha ağır olmayan eşe, diğer eş tarafından ödenen nafakaya ise *yoksulluk nafakası* denir.

1.1. Yoksulluk Nafakası Şartları

TMK md. 175’e göre, “*Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir (f.1.) Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz (f.2.)*”

Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi talep şartına bağlıdır. Hâkim, talep olmaması halinde yoksulluk nafakasına kendiliğinden hükmedemeyecektir⁵. Dava kesinleşinceye kadar davanın her aşamasında ileri sürülebilecek talebin yazılı olması ya da sözlü isteğin duruşma tutanağına geçirilmesi gerekir⁶.

² Bilal Köseoğlu, Aile Mahkemelerinin İşleyişi, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s. 131; İzzet Doğan, Milletlerarası Aile Hukuku ve Milletlerarası Usul Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 93.

³ Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, Seçkin Kitabevi, Ankara 1985, s. 533.

⁴ Turgut Akıntürk, Aile Hukuku, Beta Yayınevi, Yenilenmiş 16. Bası, C II., İstanbul, Ocak 2014, s. 284; Haluk Bozova, Türk Medeni Hukukunda Bakım Nafakaları, Kazancı Yayınevi, İstanbul 1990, s. 5; Gonca Gülfem Bozdağ, Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Nafaka, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 31 vd.; Bozdağ, a.g.e., s. 29.

⁵ Emin Başaklar, Nafaka Davaları, Halklarevi Kültür Vakfı Basımevi, Ankara, Haziran 1974, s. 87; Ferih H. Saymen/ Halid K. Elbir, Türk Medeni Hukuku, C. III, İsmail Akgün Yayınevi, 2. bs., İstanbul 1960, s. 280; Nihat Yavuz, Öğretide ve Uygulamada Nafaka, Nişan ve Eşlerin Katkı Payı ile İlgili Davalar, Turhan Kitabevi, Ankara, Ocak 2008, s.257; Erkan Ertürk, Uygulamada Nafaka Davaları, Kazancı Yayınevi, 1. Bs., Mayıs 2005, s. 378; Halil Kılıç, Açıklamalı-İçtihatlı 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Adalet Yayınevi, 1. c., Ankara 2011, s. 456; Bilge Öztan, Aile Hukuku, Turhan Kitabevi, 4. Bs., Ankara 2004, s. 497; Ömer Uğur Gençcan, “Boşanma- Nafaka- Evlilik Birliğinin Korunması ve Velayet Kararları Konusunda Uygulama Sorunları”, Medeni Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk İle İlgili Güncel Aile Hukuku Meseleleri Sertifika Programı, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005, s. 194; Mine Uzun, Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, s. 58.

⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 2-876/95 numaralı 22.2.1995 tarihli kararı, Mehmet Akif Tutumlu, Evliliğin Butlanı Boşanma, Ayrılık Sebepleri ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Adalet Yayınevi, Ankara, Eylül 2002, s. 457; Zafer Ergün, Boşanma Davaları-Nişanlanma, Evlenme, Butlan, Velayet, Kişisel İlişki, Nafaka, Maddi Ve Manevi Tazminat Mal Rejimi, 4. bs., Adalet Yayınevi, Ankara 2009, s. 1239; Mehmet Hamzaçebi, Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma Ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk Ve İştirak Nafakası, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10. Cilt, 3-4. Sayı, Konya, 2002, s. 33; Nazif Kaçak, Açıklamalı- İçtihatlı Boşanma Nafaka Mal Rejimleri Velayet, Kartal Yayınevi, Ankara, 2004, s. 602; Emin Şahin, Aile Hukuku Davaları, Adalet Yayınevi, 2. bs., Ankara 2012, s. 815; Harun Bulut, Aile Hukukunda Velayet (Çocukla Kişisel İlişki Kurulması) ve Nafaka Davaları, Beta Yayınevi. 1. Bs, İstanbul, Haziran 2007, s. 101; Nurten Yetik, Nüfus Velayet Vesayet Nafaka, Bilge Yayınevi, 2. Bs., Ankara

Yoksulluk nafakası talebinin diğer bir şartı ise, talep edenin kusursuz ya da daha az kusurlu olmasıdır⁷. Dolayısıyla eşit kusur halinde de, yoksulluğa düşecek eş lehine yoksulluk nafakasına hükmedilebilecektir⁸.

Üçüncü şartı ise kesinleşmiş bir boşanma kararının varlığıdır. Şu halde yoksulluk nafakasının boşanma davası ile birlikte istenilmesi halinde, nafaka talebi boşanma davasının eki niteliğinde olduğundan, boşanma davası reddedilirse, yoksulluk nafakasına da hükmedilmeyecektir^{9,10}.

Yoksulluk nafakasının amacının kusuru daha ağır olmayan eşin boşanma nedeniyle yoksulluğa düşmesini engellemek olması nedeniyle, bu nafakaya hükmedilmesinde önem arz eden diğer bir şart ise '*yoksulluk*'¹¹ şartıdır. Talepte

2007, s. 419; Uzun, a.g.e., s.60; Mehmet Akif Tutumlu, Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku, Seçkin yayınevi, C. II., 2. bs., Ankara 2009 (Boşanma Yargılaması), s. 1288; talebin mutlaka "yoksulluk nafakası" deyimini ile ifade edilmesi gerekmez, uygulamada olduğu gibi ömür boyu nafaka, sürekli nafaka şeklindeki isteklerin ve üstü kapalı benzer ifadelerin, hâkim tarafından sorulduktan sonra yoksulluk nafakası istemi olarak değerlendirilmesi gerekir, Kaçak, Boşanma., s. 603; Ergün, a.g.e., s. 1240; Gençcan, a.g.m., s. 194; Tutumlu, Boşanma Yargılaması, s. 1291.

⁷ Y.2.HD.5.11.1992 T. 1992/10377 E. 1992/10863 K. "...boşanma kararı, terk hukuki sebebine dayanılarak verilmiştir. Toplanan delillerden, kadının çağrılan eve gelmediği ve bu şekilde boşanmada tam kusurlu olduğu anlaşılmaktadır. Kusuru ağır olan eş yararına yoksulluk nafakası verilmesi mümkün değildir."; Hatemi, Kalkan Oğuztürk, Aile Hukuku, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014, s. 131; Tutumlu, a.g.e., s. 464; Tan Tahsin Zapata, Medeni Hukuk, Savaş Yayınevi, 13. Bs., Ankara 2013, s. 235.

⁸ Yeliz Darende, "Asgari Ücretle Çalışıyor Olmak Yoksulluk Nafakası bağlanmasına engel midir? Ya da Yoksulluk nafakasının kaldırılmasını gerektirir mi?", Leges Hukuk Dergisi, Yıldız Matbaacılık, 4. Yıl, 42. Sayı, İstanbul, Haziran 2013, s. 54; Mustafa Kırmızı, İçtihatlı Aile Hukuku, 1. Bs, İlya Yayınevi, İskenderun 2009, s. 226; Yetik, a.g.e., s. 419; Ertürk, a.g.e., s. 375.

⁹ Esat Şener, Uygulama ve Teoride Her Yönü İle Boşanma, Seçkin Yayınevi, 2. Bs., Mayıs 1997.s. 584; Ergün, a.g.e., s. 1238; Bulut, a.g.e., s. 105; Yetik, a.g.e., s. 419; bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 30.5.1990 tarih ve 2-223/334 sayılı kararı ve Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin 22.3.1999 tarih ve 646/2666 sayılı kararı, Tutumlu, a.g.e., s. 458; Uzun, a.g.e., s. 24.

¹⁰ Mutlak butlan ve nisbi butlan halleri nedeniyle evliliğin sona ermesi için de TMK md. 156 uyarınca hâkimin kararı gerekmektedir. Hâkim tarafından evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde, evlenirken iyiniyetli bulunan eş, evlenme ile kazanmış olduğu kişisel durumunu korur ve nafaka hakkında boşanmaya ilişkin hükümler uygulanır (TMK md. 158). Bu sebeplerle evliliğin mutlak veya nisbi butlan nedeniyle sona ermesi halinde de, yoksulluğa düşecek olan ve kusuru daha ağır olmayan eşe, diğer eş tarafından nafaka ödenmesi gerekir. Buna karşın, nafaka talep edenin, batıl bir evliliğe bilerek ve isteyerek neden olması halinde, iyi niyetli olduğundan söz edilemez. Bu halde, nafaka talep edenin kusurlu davranmış olduğu, boşanmanın nafaka talep edenin bile- rek ve isteyerek gerçekleştirdiği geçersiz evliliğin bir sonucu olduğu ve bu halde kişi yoksulluğa düşse dahi, butlanı bilen ve isteyen eşin kendi kusuru ile yoksulluğa sebep olduğu gözetilerek nafaka talebinin reddi gerekir, bu konuda ayrıntılı açıklama için bkz. Uzun, a.g.e., s. 26.

¹¹ Kanunda, yoksulluğun tanımı yapılmamıştır. Bir tanıma göre yoksulluk, geçimin devam ettirilebilmesini sağlayabilecek üretim kaynaklarının yokluğu başta olmak üzere, açlık ve beslenme eksikliği, sağlık, eğitim, sosyal aktiviteler ve benzeri hizmetlerin yetersizliği, barınamama yahut barınmanın kötü ve sağlıksız koşullarda gerçekleşmesi gibi temel ihtiyaçlardan kısmen veya tamamen yoksunluktur. Bu konuda ayrıntılı açıklama için bkz. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Politika Dokümanı Kadın ve Yoksulluk, (çevrimiçi) <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542a8e0>

bulunanın belli bir meslek sahibi olduğunun, yoksulluğunu ortadan kaldıracak şekilde iş bulma olanağı bulunmasına rağmen çalışmayı reddettiğinin anlaşılması halinde, bu durum TMK md. 2 uyarınca dürüstlük kuralı ile bağdaşmayacağından lehine yoksulluk nafakasına hükmedilmemelidir¹². Nitekim İsviçre Medeni Kanunu md. 125/f.3 uyarınca da, kendi tembelliği sebebiyle yoksulluğa düşen eş, yoksulluk nafakasına hak kazanamaz. Kanımızca Türk medeni Kanununda da benzer bir düzenleme yer almalıdır. Zira yoksulluk nafakası kurumunun, boşanma yüzünden yoksulluğa düşen eşini korumak ve hayatta kalmasını sağlamak adına bakım yükümlülüğünün devamı olarak ahlaki düşüncelerle kabul edildiği göz önüne alındığında, kendi tembelliği nedeniyle yoksulluğa düşen eşin de yoksulluk nafakası alabilmesi, söz konusu ahlaki düşünceye gölge düşürmekte ve hakkın kötüye kullanılmasına sonucunu doğurmaktadır. Yine, hâkim, nafaka talep eden eşin mal rejimi tasfiyesi sonunda yoksulluğunu ortadan kaldıracak miktarda gelir elde edip etmeyeceğini yahut kendisine miras kalıp kalmayacağını da dikkate almalıdır¹³. Yoksulluk nafakası isteyen eşin, bu tür mal varlığı ya da geliri varsa, bunların onu yoksulluktan kurtarıp kurtarmadığı araştırılmalı ve bu yapılırken de yalnızca zabıta araştırması ile yetinilmemeli, kişiye ait tüm mal varlığı ve gelirler ayrıntılı araştırma ile tespit edilmelidir¹⁴.

Yoksulluğa düşme ile boşanma arasında nedensellik bağı olması gerektiğinden, boşanan eşin yoksulluğa düşmesinin boşanmadan başka sebeplerle, örneğin eşin malvarlığını kumarda kaybetmesi, iflas etmesi, dolandırılması gibi nedenlerle gerçekleşmesi halinde eş nafaka isteminde haklı görülmecektir¹⁵.

1.2. Nafaka Miktarının Belirlenmesi

1.2.1. Nafaka Miktarının Başlangıçta Belirlenmesi

Taraflar, kamu düzenine, ahlaka ve emredici hukuk kurallarına aykırı olmamak üzere ve TMK md. 184/f.5 uyarınca hâkim tarafından onaylanması kaydıyla, yoksulluk nafakasının miktarı, süresi ve ne şekilde ödeneceği konusunda anlaşma yapabilir¹⁶. Bu halde hâkimin HMK md. 26'da öngörülen talep-

b369dc31550b3ac30/yoksulluk.pdf, 27 Kasım 2015, Ankara 2008, s. 5; Yargıtay'a göre yoksulluk, yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür, gibi harcamaları karşılayacak geliri olmamak; başkasının yardımı olmadan günlük yiyeceğini bile sağlayamayacak durumda olmak şeklinde tanımlanmıştır, Y. 2. Hukuk Dairesi 10.10.1991 T. 9589/12321, Cemal Oğuz, Medeni Kanun Madde 174/I ile 175 Arasındaki Farklar, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/4_3.pdf, (çevrimiçi), 12.11.2014, s. 5; Tutumlu, a.g.e. s. 461; Ertürk, a.g.e., s. 373; Y. 2. HD. 3.3.1975 T, 1781/2009, Akıntürk, a.g.e., s. 303.; Öztan, Aile Hukuku, s. 499.

¹² Şener, a.g.e., s. 588; Bulut, a.g.e., s. 104.

¹³ Öztan, Aile Hukuku, s. 503; Serim, a.g.m., s. 290.

¹⁴ Ergün, a.g.e., s. 1242; Dural, M./ Ögüz, T./ Gümüş, M., Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, C. III, İstanbul 2014, s. 149; Yetik, a.g.e., s. 419; Y. 2.HD. 28.1.1991 T. 1991/11219 E. 1991/1314 K. Tutumlu, a.g.e. s. 462, Köseoğlu, a.g.e., s. 140.

¹⁵ Bozova, a.g.e., s. 69; Öztan, Aile Hukuku, s. 499; Tutumlu, Boşanma Yargılaması, s. 1304; Köseoğlu, a.g.e., s. 147; Gençcan, a.g.m., s. 193; Azra Arkan Serim, 'Yoksulluk Nafakası', İÜHFİM, C. LXV, S.1, s. 290; Uzun, a.g.e., s.33; Bozdağ, a.g.e., s. 76.

¹⁶ Kemal Oğuzman, Mustafa Dural, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, Gözden geçirilmiş 2. Bs., İstanbul 1998.s. 149; Başaklar, a.g.e., s. 39; Ertürk, a.g.e., s. 380; Ergün, a.g.e., s. 1240; Bozdağ, a.g.e., s. 80.

le bağıllık ilkesi gereği bu miktardan fazlasına hükmetmesi mümkün olmasa da koşullara göre isteğin altında bir miktara hükmetmesi mümkündür¹⁷. Ancak taraflar arasında birbirlerinden yoksulluk nafakası talep edemeyeceklerine dair bir anlaşma varsa bunun dışına çıkılarak nafakaya karar verilemez¹⁸.

Yoksulluk nafakasında hâkim, nafaka isteminde bulunan tarafın gıda, barınma, giyim gibi zorunlu olan ihtiyaçlarını minimum düzeyde de olsa kendi başına karşılayıp karşılayamadığına, çalışmasının mümkün olup olmadığına ya da emekli maaşı, sosyal sigortalar alacağı, dul ve yetim maaşı vb. düzenli, devamlı ve yeterli bir geliri ya da serveti olup olmadığına bakmalıdır^{19,20}.

Kanaatimizce, nafaka miktarı belirlenirken somut olayın özelliklerine ve yoksulluk nafakası talebinde bulunan eşin sosyal ve ekonomik durumuna bakarak kişilerin zorunlu ihtiyaçlarının ne olduğuna ve ne miktarda nafakaya ihtiyaç duyduğuna dikkat edilmesi gerekir. Örneğin ünlü bir iş adamından boşanan eş ile memur öğretmen olan ve maaşından başka geliri olmayan bir kimseden boşanan eşin sosyal ve ekonomik ihtiyaçları farklılık arz edecektir. İş adamı olan eşinden boşanan eşin kültür ve eğitim harcamalarına ayırdığı büt-

¹⁷ Şener, a.g.e., s. 575; Tutumlu, a.g.e., s. 465; Şahin, a.g.e., s. 817; Pekcanitez, Atalay, Özkes, a.g.e., s. 296; Ejder, a.g.e., s. 267; Timuçin Muşul, Medeni Usul Hukuku, Adalet Yayinevi, 3. Bs., Ankara 2012, s. 277; Bilge Umar, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, 2. Bs., Ankara 2014, s. 122; Kılıçoğlu, Medeni Usul Hukuku, s. 254; Halil Kılıç, Açıklamalı-İçtihatlı 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Adalet Yayinevi, 1. c., Ankara 2011, s.731.

¹⁸ Kırmızı, a.g.e., s. 227; Ergün, a.g.e., s. 1243; Bozdağ, a.g.e., s. 80; ayrıca bkz. YHGK 6.3.2013 T. 2012/3-836 E. 2013/306 K. (çevrimiçi) www.kazanci.com, 01 Kasım 2014; Y.2.HD. 6.5.1993 T. 1993/4300 E. 1993/4771 K. (çevrimiçi) www.kazanci.com, 01 Kasım 2014; Tutumlu, a.g.e., s. 465; Yetik, a.g.e., s. 420.

¹⁹ Akıntürk, a.g.e., s. 303; Ömer Uğur Gençcan, Aile Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 827, Y. 2. HD. 16.10.1998 T. 1998/9252 E. 1998/10984 K. Tutumlu, a.g.e., s. 460; Cemal Oğuz, “Medeni Kanun Madde 174/I ile 175 Arasındaki Farklar”,(çevrimiçi), http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/4_3.pdf 12.11.2014, s. 5; Uzun, a.g.e., s. 44; Bozdağ, a.g.e., s. 78.

²⁰ Yargıtay, bir kararında, davalı kadının evlerinin bulunduğu ve kira geliri elde ettiği, ayrıca yurt dışında emekli maaşının olduğu anlaşıldığından boşanma yüzünden yoksulluğa düşmeyeceğini belirtmiştir, Y. 2. HD. E. 2014/27302 K. 2015/15092 T. 8.9.2015, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=2hd-2014-27302.htm&kw=nafaka+emekli#fm>, 29 Kasım 2015; Y. 2. HD. E. 2014/18423 K. 2015/2486 T. 23.2.2015, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=2hd-2014-18423.htm&kw=nafaka+emekli#fm>, 29 Kasım 2015; Y. 2. HD. E. 2013/7465 K. 2014/359 T. 14.1.2014, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=2hd-2013-7465.htm&kw=nafaka+emekli#fm>, 29 Kasım 2015; Yargıtay başka bir kararında ise, davalının hastanede güvenlik görevlisi olarak asgari ücret ile işe girip sonrasında işten çıkarıldığını, üç ayda bir dul-yetim maaşı aldığını, kira geliri aldığına dair belge ibraz edilmediğini, bu nedenle davalının ekonomik şartlarının, onu yoksulluktan kurtaracak düzeyde olmadığını belirtmiştir, Bozdağ, a.g.e., s. 77; Y. 3 HD. E. 2009/4896 K. 2009/5614 T. 31.3.2009, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=3hd-2009-4896.htm&kw=dul+ve+yetim+yoksul+nafaka#fm>, 29 Kasım 2015; Y. 3 HD. E. 2013/18061 K. 2014/2422 T. 18.2.2014; (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=3hd-2013-18061.htm&kw=dul+ve+yetim+yoksul+nafaka#fm>, 29 Kasım 2015; Y. 3. HD. E. 2004/9522 K. 2004/11984 T. 2.11.2004, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=3hd-2004-9522.htm&kw=dul+ve+yetim+yoksul+nafaka#fm>, 29 Kasım 2015.

çe, yaşayacağı semt ve ödeyeceği kira bedelinin, memur öğretmen ile evliliği sona eren ve başkaca bir geliri de bulunmayan eşe oranla daha yüksek olacağı dikkate alınmalıdır. Buna karşın, yoksulluk nafakasında amacın kişiyi yoksulluktan kurtarmak olduğu unutulmamalı, iş adamı eşinden boşanan eşe aynı hayat standardını ve lüks harcamalarını sağlayacak kadar da yüksek miktarda irat bağlanmamalı, kişinin sosyal durumu da dikkate alınarak makul ve uygun bir nafaka belirlenmelidir. Diğer bir ifade ile salt borçlunun varlıklı olması da, talep edeni yoksulluktan kurtaracak miktardan fazlasına hükmedilebileceği anlamına gelmemelidir²¹. Bu noktada belirtmek gerekir ki, boşanmadan önce lüks ve refah içinde yaşayan eşin, sırf boşanma nedeniyle bu hayat standardından mahrum kaldığını ileri sürerek, işbu maddi zararının tazminini talep edebilmesi için, diğer eşin boşanmada kusurlu olduğunu ispat etmesi gerekir (TMK md. 174). Yoksulluk nafakasında ise nafaka yükümlüsü eşin kusurlu olması aranmaz. Yoksulluk nafakasında aslolan, ahlaki değerler gereğince, taraflardan birinin boşanma nedeniyle yoksulluğa düşmesinin engellenmesi düşüncesidir. Bu nedenle maddi tazminat talebi ile yoksulluk nafakası taleplerinin birbiri ile karıştırılmaması gerekmektedir. Fakat bu taleplerin aynı anda istenmesine de bir engel olmadığından, nafaka isteminde bulunmuş olan taraf lehine evvelce maddi yahut manevi tazminata hükmedilip hükmedilmediği, hükmedilmiş ise bu tazminatın kişiyi yoksulluktan kurtarıp kurtarmayacağı hususları araştırılmalıdır²². Şayet maddi veya manevi tazminat ödenmesi nedeniyle eşin yoksulluğunun ortadan kalktığı söylenebiliyorsa, kişi lehine ayrıca yoksulluk nafakasına hükmedilmemelidir.

Takdir edilecek nafakanın bunu ödeyecek eşin mali gücü ile de orantılı olması ve borçluyu zarurete düşürmeyecek bir miktarda ve dengeli olması gerekir²³. Dolayısıyla, borçlunun gelirinin kendi zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilecek kısmının borçlu eşte kalması ve varsa geri kalan kısmından yoksulluk nafakası ödenmesi gerekir²⁴.

Nafaka yükümlüsünün bedensel ve zihinsel bir hastalık nedeniyle çalışmasına bir engel bulunmadıkça bu yükümlülüğü devam eder, ancak böyle bir durum miktarın alt düzeyde belirlenmesinde dikkate alınır²⁵. Yükümlünün

²¹ Oğuzman, Dural, a.g.e., s. 146; Oğuz, a.g.m., s. 9, Serim, a.g.m., s. 293; Uzun, a.g.e., s.65; Dural, Oğuz, Gümüş, a.g.e., s. 150, Sulhi Tekinay, Türk Aile Hukuku, Sulhi Garan Yayınevi, 3. Bs, İstanbul 1978, s. 321, Bozova, a.g.e., s. 15, 71; Öztan, Aile Hukuku, s. 500; Oğuz, a.g.m., s. 11; A Zevkliler, / M. B. Acarbey, / K. E Gökyayla., Medeni Hukuk, Seçkin Yayınevi, 6. Bs., Ankara, Ekim 1999., s. 1036; Gençcan, a.g.m., s. 197; Yavuz, a.g.e., s. 4; Tutumlu, Boşanma Yargılaması, s. 1305; aksi yöndeki görüş için bkz. Köseoğlu, a.g.e., s. 154; Ömer Arbek, 'Boşanmanın Mali Sonuçları', AÜHFD, C. 54, S.1, Ankara 2005, s. 141.

²² Akıntürk, a.g.e., s. 304; Dural, Oğuz, Gümüş, a.g.e. s. 150, Serim, a.g.m., s. 300; Uzun, a.g.e., s.46; Bozdağ, a.g.e., s. 79.

²³ Akıntürk, a.g.e., s. 304; Oğuzman, Dural, a.g.e., s. 147; Başaklar, a.g.e., s. 39; Şener, a.g.e., s. 578; Bulut, a.g.e., s. 73; Ergün, a.g.e., s. 1243; Bozdağ, a.g.e., s. 75; Y. 2. HD. E. 2008/9961 K. 2009/12386 T. 24.6.2009(çevrimiçi) www.kazanci.com, 01 Kasım 2014; Oğuz, a.g.m.,s. 9; Yavuz, a.g.e.,s. 4, 258; Aydın Zevkliler, / Ayşe Havutçu, Yeni Medeni Kanuna Göre Madeni Hukuk, Seçkin Yayınevi, 3. Bs., Ankara 2004, s. 290; Zapata, a.g.e., s. 235; Zevkliler, Acarbey, Gökyayla, a.g.e., s. 1036; Öztan, Aile Hukuku, s. 501; Köseoğlu, a.g.e., s. 1; Uzun, a.g.e., s.65.

²⁴ Öztan, Aile Hukuku, s. 501.

²⁵ Başaklar, a.g.e., s. 47; Bulut, a.g.e., s. 75; bazı Yargıtay kararlarına göre, "...akıl hastalığı sebebi ile vesayet akına alınan ve böylece hastalığı sebebi ile çalışmadığı (TMK.

bedensel ve zihinsel sağlık durumu elverişli olmasına rağmen geliri nafaka ödemek için yeterli değilse hâkim yoksulluk nafakasına karar veremez²⁶. Buna karşın nafaka borçlusu normal olarak kabiliyetlerine uygun bir alanda çalışsaydı elde edebilecek olduğu kazanç, nafakanın tayinine esas teşkil edebilir²⁷. Nitekim Yargıtay da, hâlihazırda işi olmayan nafaka yükümlüsünün eğitimi, beden ve fikri durumu dikkate alındığında elde edebileceği gelirin de gözetilmesi gerektiğini benimsemektedir²⁸. Kanaatimizce bu görüş isabetlidir. Zira aksi yöndeki kabul, borçlunun sırf nafaka borcunu ödemek için çalışmaması yahut kendi zaruri ihtiyaçlarına ancak yetecek bir maaş karşılığında çalışmakla yetinmesine zemin oluşturur ve borçlunun bu davranışı dürüstlük kuralına aykırı olup, bu durumu hukuk düzeni korumaz. Bununla birlikte, borçlunun çalışmaması, haklı olarak kabul edilebilecek bir nedene dayanıyor ise, örneğin borçlunun eğitimine devam etmesi nedeniyle çalışmasının mümkün olmaması halinde, burada borçlunun kötü niyetinden bahsedilemeyeceğinden, hâkim bu hususu dikkate almalı ve borçlunun haklı nedenle çalışmayacağı dönem için nafakaya hükmetmemeli ve bu haklı nedenin ortadan kalktığı dönemden sonrası için nafakaya hükmetmelidir²⁹.

1.2.2. Nafaka Miktarının Sonradan Azaltılması veya Arttırılması

Nafakanın irat olarak ödenmesine karar verilmesi halinde, boşanmadan sonraki bu süreçte, karar verilirken öngörülemeyen bazı gelişmeler meydana gelebilir, nafaka değeri büyük bir oranda düşebilir yahut yükselebilir ve edimler arasındaki denge bozulabilir³⁰. Örneğin nafaka borçlusunun ekonomik durumu kötüleşebilir, borçlu nafakayı ödeyemez hale gelebilir veya nafaka alacaklısı iş bularak çalışmaya başladığından alacaklı eşin nafaka ihtiyacı ortadan kalkabi-

396), evlilik birliği içinde de birliğin ihtiyaçtan ana-babalarınca karşılandığı anlaşılan ve başkaca malı ve geliri bulunduğu da anlaşılabilen vesayet altındaki kişinin Medeni Kanununun 161-162. maddesi uyarınca nafaka ile sorumlu tutulması doğru bulunmamıştır...”Y.2. HD. 2000/7725 E. 2000/8379 K. T. 20.6.2000, Y. 2. HD. E. 2010/9293 K. 2011/9777 T. 6.6.2011, Y. 3. HD. E. 2003/12087 K. 2003/11826 T. 7.10.2003 (çevrimiçi) www.kazanci.com, 01 Kasım 2014; Dural, Ögüz, Gümüş, a.g.e. s. 150.

²⁶ Buradaki sınır “İsviçre Federal Mahkemesine göre zaruri ihtiyaçların karşılanmasına yetecek miktarın yüzde yirmi çoğu kadarıdır”. Bu miktarlar düşüldükten sonra gelirin kalan kısmı yoksulluk nafakasına ayrılmalıdır, Oğuz, a.g.m., s. 9.

²⁷ Tekinay, a.g.e., s. 554; Uzun, a.g.e., s. 42.

²⁸ “...Davacı önceki davadan sonra işini kaybettiği gerekçesiyle (ayrıca dövizdeki aşırı artış nedeniyle) iştirak nafakasının indirilmesini istemektedir. Bu iddia dosyaya celp edilen belgelerle kanıtlanmış ise de, nafaka yükümlüsünün kendi eğitim, beden ve fikri durumuna uygun iş yapması halinde tahmin edilebilir geliri dikkate alınarak nafaka takdir edilmelidir...”Y. 3. HD. E. 2002/3928K. 2002/5423T. 14.5.2002 (çevrimiçi) www.kazanci.com, 01 Kasım 2014, Yetik, a.g.e., s. 406.

²⁹ Örneğin nafaka borçlusu eşin askere gitmesi ve başkaca bir gelirinin olmaması halinde askerlik süresi boyunca, nafakanın kaldırılmasına karar verilebilir, Başaklar, a.g.e., s. 47, 93; Yetik, a.g.e., s. 406; Ertürk, a.g.e., s. 7; Kılıç, a.g.e., s. 452; Tutumlu, Boşanma Yargılaması, s. 1305, Y.2.HD. 06.02.2003 T., 2003/670 E., 2003/1770 K., Gençcan, a.g.m., s. 185.

³⁰ Yavuz, a.g.e.,s.259; İnal, a.g.e., s.746; Kırmızı, a.g.e., s. 257; Bulut, a.g.e., s. 107; Bozdağ, a.g.e., s. 83.

lir³¹. Bu ihtimalleri göz önünde tutan kanun koyucu TMK md. 176/f.4 ile hükmedilen iratların değiştirilmesine imkân tanımıştır.

Nafaka miktarının artırılması ya da azaltılmasına karar verilebilmesi de talep şartına bağlıdır³². Bu davanın açılması belli bir zamana bağlı tutulmadığından, hâkim tarafların, çok kısa bir süre sonra indirim yahut artırım talep etmeleri halinde ekonomik durumlarında her hangi bir değişiklik olup olmadığını araştırmalı ve hakkaniyet ilkesi ışığında karar vermelidir³³.

TMK md. 176/f.5 uyarınca hâkim, istem hâlinde, irat biçiminde ödenmesine karar verilen nafakanın gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir. Bu hüküm, tarafların her değişen durum için dava açmasını engelleyeceğinden usul ekonomisi açısından faydalı olmuştur³⁴. İratların önceden belirlenmiş olduğu durumlarda da, edimler arasındaki dengenin büyük ölçüde bozulmuş olması halinde tarafların bunu öngörememiş olduğu söylenebiliyorsa, tarafların TBK md. 138 uyarınca nafakanın uyarlanmasını talep etmeleri mümkündür.

Uyarılama talebinin kabul edilebilmesi için, zaman içindeki değişmelerin sürekli ve kalıcı nitelikte olması gerekir, geçici ve etkisi kısa sürecek durumlar değerlendirilerek nafakanın indirilmesi yahut artırılması talepleri haklı görülmez³⁵. Nafaka alacaklısının haklı görülabilir ihtiyaçlarının artması (örneğin pahalı bir tedaviyi gerektiren hastalığın ortaya çıkması) ya da çalışma gücünün azalması nafakanın arttırılmasına esas olabilir³⁶. Buna karşılık yoksulluk nafakasının arttırılabilmesi için aradan geçen süre içinde nafaka borçlusunun da mali gücünde dikkate alınacak ölçüde bir artış olması gerekir, böyle bir artış yok ve borçlunun mali durumu artış yapılmasını kaldıramayacak durumda ise yoksulluk nafakasının artırılması talebi reddedilecektir³⁷.

³¹ Şener, a.g.e., s. 613; Şahin, a.g.e., s. 816; Oğuz, a.g.m., s. 11; Kaçak, Boşanma, s. 421; Zapata, a.g.e., s. 235.

³² Tutumlu, a.g.e. s. 465.

³³ Y. 3. HD. E. 2003/11375 K. 2003/11186 T. 29.9.2003, Y.3. HD. E. 2002/4490K. 2002/4891T. 6.5.2002(çevrimiçi) www.kazanci.com, 08 Kasım 2014.

³⁴ Y. 3. HD. E. 2006/189 K. 2006/1831 T. 7.3.2006; (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=3hd-2006-189.htm&kw=2006/189#fm>, 30 Kasım 2015; bir başka kararında ise Yargıtay, sözleşmenin yapıldığında karşılıklı edimler arasında mevcut olan dengenin sonradan olağanüstü değişmesi ve katlanılamayacak ölçüde bozulması halinde, tarafların artık akitle bağlı tutulmamak için TMK. md. 2 uyarınca sözleşmenin yeniden düzenlenmesini mahkemeden isteyebileceklerini belirtmiştir Y. 3. HD. E. 2005/4154 K. 2005/4797 T. 28.4.2005, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=3hd-2005-4154.htm&kw=2005/4154#fm>, 30 Kasım 2015; Y. 3. HD. E. 2008/10279 K. 2008/15022 T. 18.9.2008, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=3hd-2008-10279.htm&kw=2008/10279#fm>, 30 Kasım 2015.

³⁵ Oğuz, a.g.m., s. 12; Nihat İnal, Örnek Karar Dilekçelerle Açıklamalı Türk Medeni Yasası Boşanma, Nafaka, Mal Rejimi Davaları, I. Cilt, Yenilenmiş 32. Baskı, Sözkesen Matbaacılık, Ankara, 2012, s. 746; Ertürk, a.g.e., s. 380; Öztan, Aile Hukuku, s.505; Bozdağ, a.g.e., s. 84.

³⁶ Dural, Ögüz, Gümüş, a.g.e. s. 152.

³⁷ Ergün, a.g.e., s. 1244.

Yargıtay'ın, irat biçiminde belirlen nafakaların Üretici Fiyat Endeksi (ÜFE) oranlarına göre arttırılması yönünde kararları vardır³⁸. Bazı kararlarında ise Yargıtay, bu oranda yapılan artış fazla ve hakkaniyete aykırı bulmuştur³⁹. Kanaatimizce de, bu oranda yapılacak artış, her somut olayın özelliklerine uygun düşmeyebilir. Örneğin nafaka borçlusunun gelirinde hiç artış olmamış olabilir yahut nafaka alacaklısının yoksulluğun giderilmesi için ihtiyaç duyduğu miktar ÜFE oranından daha az olabilir. Bu nedenle ÜFE oranları tek başına dikkate alınmamalı; tarafların ekonomik ve sosyal durumlarına göre değerlendirme yapılmalıdır.

Nafaka borçlusu mali gücünde azalma olduğundan bahisle nafakanın azaltılmasını talep ve dava edebilir. Nafaka borçlusunun ekonomik durumundaki düşüş, borçlu eşin işini değiştirmesi, iş yerinin gelir kaybetmesi ya da iflas etmesi, borçlunun emekli olması gibi sebeplerle meydana gelebileceği gibi, borçlunun başka bir evlilik yapması nedeniyle giderlerinin artması üzerine de gerçekleşebilir⁴⁰.

Nafaka yükümlüsünün kusur durumu ise, borçlunun kötüleşen durumu nedeniyle yoksulluk nafakasının azaltılmasında etkili olmaz⁴¹. Ancak ekonomik durumdaki kötüleşme yükümlünün kasıtlı hareketleri veya ağır ihmali ile gerçekleşmişse nafakanın azaltılması ya da kaldırılması yoluna gidilemez⁴².

Döviz cinsinden kararlaştırılan nafaka borcu, döviz kurunda önemli ölçüde değişiklik meydana gelmesi nedeniyle edimin aynen ifasının borçlu yönünden katlanılmaz hal alması ve böylece işlem temelinin çökmüş olması halinde, Türk Lirasına çevrilebilir veya indirilerek uyarlanabilir (TBK md. 138/f.2)⁴³.

³⁸ Bozdağ, a.g.e., s. 51; "...arttırılan yoksulluk nafakası miktarı, tarafların sosyal ekonomik durumlarına, özellikle de ÜFE (TEFE) ye göre fazla olup TMK. 4. maddesindeki hakkaniyet ilkesine uygun değilse de, bu hususun düzeltilmesi yeniden yargılama yapılmasını gerektirmediğinden hükmün 2. fıkrasındaki "... aylık 500.YTL. 'ye çıkartılmasına..." ifadesinin çıkarılarak yerine "...aylık 410.- YTL. 'ye çıkarılmasına..." ifadesinin yazılması suretiyle hükmün düzeltilmesine ve düzeltilmiş bu şekilde ONANMASINA karar verilmiştir..." Y. 3. HD. E. 2006/1995 K. 2006/2148 T. 13.3.2006, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/3hd-2006-1995.htm>, Y. 3.HD. E. 2004/11894 K. 2004/10996 T. 14.10.2004, (çevrimiçi),<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/3hd-2004-11894.htm>, 11 Ağustos 2015; Köseoğlu, a.g.e., s. 147.

³⁹ "...Tarafların gerçekleşen sosyal ve ekonomik durumlarına, nafakanın niteliğine ve özellikle önceki nafaka takdiri ile bu dava tarihi arasında Toptan Eşya Fiyat Endeksindeki artış oranlarına göre hükmedilen (arttırılan) nafaka miktarı fazla olup, TMK'nun 4. maddesinde vurgulanan "hakkaniyet" ilkesine uygun değildir..."Y. 3. HD. E. 2006/3 K. 2006/531 T. 6.2.2006, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/3hd-2006-3.htm>, Y. 3. HD.E. 2004/3869 K. 2004/3875 T. 19.4.2004, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/3hd-2004-3869.htm>, Y. 3. HD. E. 2004/6609 K. 2004/6826 T. 21.6.2004,(çevrimiçi),<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/3hd-2004-6609.htm>, 11 Ağustos 2015.

⁴⁰ Oğuz, a.g.m., s. 12; Uzun, a.g.e., s.67; emeklilik nedeniyle nafaka miktarının indirilmesi yahut artırım yapılmaması gerektiği yönündeki kararlar vardır, bkz. Y. 3. HD. E. 2013/15229 K. 2013/13652 T. 1.10.2013; Y. 3. HD. E. 2014/21238 K. 2015/8961 T. 20.5.2015 (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 02 Eylül 2015.

⁴¹ Yavuz, a.g.e.,s. 257; Oğuz, a.g.m., s. 10.

⁴² Öztan, Aile Hukuku, s. 506.

⁴³ Bulut, a.g.e., s. 107.

2. Nafaka Yükümlülüğünün İfası

2.1. İfa Şekli

TMK md. 176 uyarınca hâkim, nafaka yükümlüsünün mali durumu ve nafaka alacaklısının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, nafakanın toptan yahut irat biçiminde ödenmesine karar vermelidir⁴⁴. Örneğin, nafaka yükümlüsünün ayda bir aldığı maaş karşılığında çalışması, başka mal varlığının bulunmaması halinde nafakanın toptan olarak değil, aylık irat şeklinde ödenmesine hükmedilmesi gerekir⁴⁵.

Eşler de “boşanmanın fer’i sonuçları” niteliğinde bir anlaşma yaparak, nafakanın irat mı toptan mı ödeneceğini kararlaştırabilirler, ancak tarafların bu tür anlaşmalarının geçerli olabilmesi için hâkim tarafından onaylanması gerekmektedir (TMK md. 184/5).

Nafakanın nakden mi yoksa ayın olarak mı ödeneceği konusunda ise doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre nafaka nakden ödenmeli; eşlerden biri, diğerine, nafaka yerine kendisinin de oturduğu evde oturmasını ve bakımını veya bir taşınmaz devretmeyi, diğer bir ifade ile ayın olarak ödeme yapmayı teklif edememelidir⁴⁶. Diğer görüşe göre ise, tarafların ekonomik ve sosyal durumları el veriyor ve gerekli kılıyor, tarafların menfaatleri ile örtüşüyorsa, nafakanın ayın olarak ödenmesine de karar verilebilir⁴⁷. Bize göre de taraflar kabul ediyor ve somut olayın özelliklerine ve tarafların menfaatine uygun düşüyor ise nafakanın ayın olarak da ödenmesine karar verilebilmelidir. Örneğin nafaka borçlusunun kazancı nakden ödeme yapmaya yetmeyebilir ancak borçlu alacaklıya sahip olduğu iki taşınmazdan birinin devrini teklif edebilir. Alacaklı toptan ödeme yerine bu taşınmazın kendisine verilmesini isteyebilir yahut bu ödeme alacaklının menfaatine daha uygun düşebilir. Bu halde hâkim tarafından nafakanın ayın olarak ödenmesine karar verilmesi somut olaya ve tarafların menfaatine daha uygun düşeceğinden ve ayrıca kanunda bu konuda bir engel de yer almadığından, nakden ödeme yerine ayın olarak ödemeye hükmedilmesi gerekir.

Nafakanın nakden ödenmesine karar verilmesi halinde mahkemece, bu ödemenin TBK md. 99/f.1. uyarınca Türk lirası olarak ödenmesine karar verilmelidir⁴⁸. Ancak taraflar arasında nafakanın yabancı para olarak ödenmesi kararlaştırılmış ise karar bu doğrultuda da verilebilecektir⁴⁹.

⁴⁴ Toptan ödeme, nafakanın tamamının, para ya da para yerine geçecek ödeme araçlarıyla bir defada ödenmesidir İrat olarak ödeme ise nafakanın belirli aralıklar ile (genellikle aydan aya taksitler halinde) ödenmesidir Oğuzman, Dural, a.g.e., s. 147; Hamzaçebi, a.g.e., s. 36, Bozova, a.g.e., s. 75; Serim, a.g.m., s.294; Bozdağ, a.g.e., s. 88.

⁴⁵ Bkz. Y. 2. HD. E. 2013/16542 K. 2013/29453 T. 12.12.2013 (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho/2/ibb/files/2hd-2013-16542.htm>, 22 Şubat 2015.

⁴⁶ Yavuz, a.g.e.,s. 5; Y.2HD.04.06.1992 T. 1992/6277 E., 6555K; Yetik, a.g.e., s. 406.

⁴⁷ Gençcan, a.g.m., s. 183; Gençcan, a.g.e., s. 850; Ertürk, a.g.e., s.380; Öztan, Aile Hukuku, s. 505; Bozdağ, a.g.e., s. 88.

⁴⁸ Şahin, a.g.e., s. 816; Yetik, a.g.e., s. 426; Tutumlu, Boşanma Yargılaması, s. 1158; Vedat Buz, “Yeni Türk Borçlar Kanununda Borçların İfası ve İfa Edilmemesine İlişkin Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, 139; Gençcan, a.g.m., s. 184; Tutumlu, Boşanma Yargılaması, s. 1314.

⁴⁹ Şener, a.g.e., s. 575; Ergün, a.g.e., s. 1244; Gençcan, a.g.e., s. 849; Bulut, a.g.e., s. 76; Yetik, a.g.e., s. 426; Bozdağ, a.g.e., s. 52.

2.2. İfa Süresi

Boşanma davasında talep edilen yoksulluk nafakası, davada nafaka istemi ne zaman ileri sürülmüşse, bu tarihten itibaren işletilir⁵⁰ ancak boşanma hükmünün kesinleştiği tarihten itibaren ödenmeye başlanır⁵¹. Yine, nafakanın artırılmasına ya da azaltılmasına ilişkin davalarda da, istem dava tarihinde mevcut olduğundan; belirlenen yeni nafaka miktarı hüküm tarihinden değil; dava (istem) tarihinden itibaren uygulanır⁵². Bununla birlikte yargılama süresince tedbir nafakasına hükmedilmiş olması halinde, işbu tedbir nafakası yoksulluk nafakasından mahsup edilecektir.

Nafakanın başladıktan sonra ne kadar süre ile devam edeceği ise Türk Medeni Kanunu md. 175/1'de düzenlenmiştir. Buna göre, boşanmada kusuru daha hafif olan eşin korunması için kanun koyucu nafaka yükümlülüğünün gerektiğinde *süresiz olarak* devam edeceğini hüküm altına almıştır⁵³.

Yoksulluk nafakasının süre sınırı olmaksızın verilebileceğine dair düzenleme doktrinde tartışma konusu olmuş, bu durumun yoksulluk nafakası alan eşi ömür boyu çalışmamaya sevk ettiği ve nafaka yükümlüsünü de sırf evlenmiş ve ayrılmış olması nedeniyle ömür boyu bir kimseye maddi yardımda bulunmak zorunda bıraktığı belirtilerek, hakkaniyetli olmadığı savunulmuştur. Nitekim Arbek de, zaman aşımı ve hak düşürücü süre kavramlarının kabul edildiği bir hukuk sisteminde, nafaka alacağının, mülkiyet hakkıymişçasına sürekli kılınmasının insafsız, hakkaniyete aykırı olduğunu ve adalet duygusunu zedelediğini, ayrıca boşanan eşlerin yaşamlarını yeniden düzenleyebilmeleri için birbirlerinden kısa sürede kopmalarının daha faydalı olduğunu ancak, eşlerin süresiz yoksulluk nafakası ile ilişkilerinin sürekli hale geldiğini belirtmiştir⁵⁴. Yine Oğuz'a göre, kanunda yoksulluk nafakasının süresiz olarak ödenmesi öngörülmüşse de nafakanın yaşam boyunca ödenmesi hakkaniyete aykırı olabileceğinden, hâkim boşanma yüzünden yoksulluğa düştüğüne kanaat getirdiği eşin yeteneklerini ve iş bulma imkânı ve çalışabilme gücünü değerlendirerek yoksulluk halinin ne kadar süre devam edeceğini değerlendirerek, nafakaya belirli bir süre için hükmetmelidir⁵⁵. Bu konu Anayasa Mahkemesine de taşınmış olup, TMK md. 175/f.1'deki 'süresiz' ibaresinin Anayasaya aykırı olduğu iddia edilerek iptali talep edilmişse de mahkeme bu talebin reddine karar vermiştir^{56, 57}. Bu karara göre;

⁵⁰ İnal, a.g.e., s. 797; Yetik, a.g.e., s. 418; Bozovalı, a.g.e., s. 74; Bozdağ, a.g.e., s. 73.

⁵¹ Akıntürk, a.g.e., s. 305; "... tarafların boşanmasına dair kararın kesinleşme tarihinde tedbir nafakası da sona erecektir. Boşanma sonrasında eş için ancak yoksulluk nafakası ve bununun artırılması sözkonusu olabilir..."Y. 3. HD. E. 2004/2079 K. 2004/2627 T. 23.3.2004(çevrimiçi) www.kazanci.com, 07 Kasım 2014; İnal, a.g.e., s. 797; Ergün, a.g.e., s. 1240; Bulut, a.g.e., s. 104; Yetik, a.g.e., s. 421; Ertürk, a.g.e., s. 373; Gençcan, a.g.m., s. 197.

⁵² Tekinay, a.g.e., s. 557.

⁵³ Eski Medeni kanununun yoksulluk nafakasını düzenleyen 144. maddenin 3444 sayılı Kanunla değiştirilmesinden önce, kanun koyucu, boşanan eşler arasındaki mali ilişkinin daha fazla uzamasını sakıncalı gördüğünden, yoksulluk nafakasının bir yıldan fazla bir süre devam edemeyeceğini öngörmüştü. Ancak 3444 sayılı Kanun, bir senelik süre kaydını kaldırmış ve süresiz olarak yoksulluk nafakası istenmesini mümkün kılmıştır.

⁵⁴ Arbek, a.g.m., s. 145, 146.

⁵⁵ Oğuz, a.g.m., s. 11.

⁵⁶ E. 2011/136 K. 2012/72 T.17.5.2012, karşı oy yazısında: "...Türk Medeni Kanunu'nda yardım nafakası için herhangi bir süre şartı öngörülmemişken, bakım nafakasının bir

“...İtiraz konusu “süresiz olarak” ibaresi, nafaka alacaklısının her zaman ölüncüye kadar yoksulluk nafakası alacağı anlamına gelmemektedir. Kanun koyucunun 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 175. maddesinde “süresiz olarak” ibaresine yer vermesinin amacı, boşanmadan dolayı yoksulluğa düşecek olan eşin diğer eş tarafından, şartları bulunduğu sürece ekonomik yönden desteklenmesi ve asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Evlilik birliğinde eşler arasında geçerli olan dayanışma ve yardımlaşma yükümlülüğünün, evlilik birliğinin sona ermesinden sonra da kısmen devamı niteliğinde olan yoksulluk

türü olan yoksulluk nafakasının kanunda belirlenen şartlar dâhilinde süresiz talep edilebileceğinin öngörülmesi Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan “sosyal hukuk devleti” ilkesine aykırıdır... Yoksulluk nafakasını düzenleyen 4721 sayılı Kanun’un 175. maddesi evliliğin süresi, nafaka alacak eşin yaşı, çalışma gücünün niteliği gibi özel şartlar aramamıştır. İnsanların boşanarak aralarındaki hukuki ilişkiyi bitirmiş olmalarına rağmen evlilik birliğinde var olan sorumluluklarının ömür boyu devam etmesi, hem insafı değil, hem de hakkaniyete aykırıdır. Boşanmadan kaynaklanan bir nafaka alacağının varlığının belli koşullar altında, nafaka borçlusunun veya nafaka alacaklısının yaşamı boyunca, sanki mülkiyet hakkıymış gibi sürekli olması, hak düşürücü süre ve zaman aşımı kavramlarının kabul edildiği bir hukuk sisteminde adalet duygusunu zedelemektedir. Yoksulluk nafakasının süresiz olması, ileride nafakanın artırılması, nafakanın azaltılması veya nafakanın kaldırılması davalarının açılmasına neden olacaktır. Bu durumda nafaka yükümlüsü eski eşin nafaka alan tarafın kanunda yazılı şartları taşıyıp taşımadığını kontrol amacıyla, onun özel hayatına müdahale anlamına gelebilecek davranışlara ve onun üzerinde psikolojik baskı kurmasına neden olabilecektir. Yoksulluk nafakasının süresiz olması bu nafakayı alan tarafın, karşı tarafı ömür boyu cezalandırmak amacıyla gelir getirici bir işte çalışmama ve evlilik ekti yapmadan birlikte yaşama gibi davranışlara itebilecektir. Bu haller yoksulluk nafakasının süresiz de olsa bir ceza olmadığını savunan görüşleri haksız çıkarmaktadır. Tarihin hiçbir döneminde, hiçbir hukuk sistemi boşanan eşlerden biri yoksulluğa düşecek diye diğeri için ömür boyu sürebilecek yoksulluk nafakası yükümlülüğü öngörmemiştir. Dolayısı ile yoksulluk nafakasının süresiz uygulanmasının nedeni ahlaki ve sosyal gerekçelerle açıklanamaz. Öte yandan, yoksulluk olgusunun sebebi, sadece, eşinden boşanan tarafın davranışları ve boşanmanın kendisi değildir. Bazı insanların, kendi özellikleri, doğal koşullar veya savaş gibi insan eliyle yaratılan sorunlar nedeniyle, geçimlerini sağlamakta, hatta karınlarını doyurmakta güçlük çekmeleriyle ilgili bir olgu olarak yoksulluğa tarihin her döneminde, her toplumda rastlanabilmektedir. Yoksulluk, günümüzde birtakım makro ve mikro faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan sosyal bir olgu haline gelmiştir... Kültürümüzden kaynaklanan yardımsever eğilimlerinin, aile dayanışmasının, hayır kurumları ve vakıflar gibi geleneksel kurumların yoksullukla mücadele bağlamındaki faaliyetleri sık sık övgüyle anılmaktadır. Ancak, aynı zamanda toplumsal bir olgu olan ve Devletin aktif olarak mücadele etmesi gereken yoksulluğun sorumluluğunun, boşanan taraflardan birisinin üzerine ömür boyu yüklenmesi, kanımca, sosyal devlet ilkesine, hakkaniyete ve mantığa da uygun bir çözüm değildir. Açıkladığım nedenlerle; itiraz istemine konu kural Anayasa’nın 2. maddesine aykırı olduğundan iptali gerekir. Bu nedenle çoğunluğun aksi yöndeki kararına katılmıyorum.” şeklinde açıklama yapılmıştır. (çevrimiçi, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120626-25.htm>, 01 Kasım 2015).

⁵⁷ Bu konuda Ankara 5. Aile Mahkemesince de Anayasa Mahkemesine başvuru yapılarak hükmün iptali talep edilmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi, bu konuda daha önce de başvuru yapıldığını ve başvurunun reddedildiğini, reddedilen bir konuyla ilgili yeni bir başvuru yapmak için 10 yıl geçmesi gerektiğini belirterek esasa geçmeksiz başvurunun reddine karar vermiştir. Karar için bkz. AYM 2015/57 E. 2015/58 K. 17.6.2015 T. (çevrimiçi) <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/2148d10f-98ef-401e-8c97-e47c5053d718?highlightText=yoksulluk%20nafakas%C4%B1&excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, 14 Aralık 2015.

nafakasının özünde, ahlâki değerler ve sosyal dayanışma düşüncesi yer almaktadır. Yoksulluk nafakasının amacı nafaka alacaklısını zenginleştirmek değildir. Yoksulluk nafakasıyla, boşanma sonucunda yoksulluk içine düşen eşin asgari yaşam gereksinimlerinin karşılanması düşünülmüştür. Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için nafaka talep eden eşin boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek olmasının yanı sıra, nafaka talep edilen eşin de nafaka ödeyebilecek ekonomik gücünün bulunması gerekmektedir. İtiraz konusu kuralda, boşanma sebebiyle yoksulluğa düşen eşi korumak için diğer eşin, koşulları bulunduğu sürece, herhangi bir süre sınırı olmaksızın yoksulluk nafakası vermesi düzenlenmiş olup bu yükümlülüğün sosyal hukuk devleti ilkesinin gereği olarak getirildiği kuşkusuzdur. Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa'nın 2. maddesine aykırır değildir. İptal isteminin reddi gerekir."

Kanaatimizce, yoksulluk nafakasına ilişkin düzenlemedeki sorun, yoksulluk nafakasının süresiz olarak ödenmesinden değil, *tembelliği sebebiyle yoksulluğa düşen eşin, yoksulluk nafakasına hak kazanamayacağı* şeklindeki düzenlemenin kanunda yer almamasından kaynaklanmaktadır. Zira yoksulluk nafakası kurumunun, boşanma yüzünden yoksulluğa düşen eşi korumak adına ahlaki düşüncelerle ve sosyal dayanışmanın bir gereği olarak kabul edildiği göz önüne alındığında, kendi tembelliği nedeniyle yoksulluğa düşen eşin de yoksulluk nafakası alabilmesi, söz konusu ahlaki düşünceye gölge düşürmekte ve hakkın kötüyü kullanılması sonucunu doğurmaktadır. Arbek'e göre de, irat şeklide ödenen yoksulluk nafakası, nafaka alacaklısını tembelliğe sevk edebilir, nafaka alacaklısı, çalışmak yerine sürekli gelen yoksulluk nafakasına kanaat edebilir⁵⁸. Nitekim İsviçre Medeni Kanunu md. 125/f.3'de de, yoksulluğa kendi kusuru ile sebep olan eşin nafaka talebinin kısmen veya tamamen reddedilebileceği belirtilmiştir. Kanaatimizce, benzer bir düzenleme ile hâkime, nafaka talep eden eşin eğitim durumu, yaşı, cinsiyeti, iş deneyimi gibi özelliklerini değerlendirerek, boşanmadan sonra çalışıp çalışmayacağını ve kendisinden beklenilecek çabayı sarf etmesini rağmen yoksulluğa düşüp düşmeyeceğini belirleme görevi verilmelidir. Yoksulluk halinin "boşanmadan" değil; yoksulluğa düşenin "tembelliğinden" kaynaklandığının mahkemece tespiti halinde hâkime yoksulluk nafakasına hükmetmeme yönünde takdir yetkisi verilmeli ve borçluya da aynı sebeple nafakanın kaldırılması için dava açma hakkı tanınmalıdır. Böylelikle, hem nafaka alacaklısının tembelliğe sevk edilmesinin ve nafaka borçlusunun da ömür boyu nafaka ödemeye mahkûm edilmesinin önüne geçilmiş olacak, hem de tembellik yapmamasına ve tüm çabalarına rağmen yoksulluktan kurtulamamış eşin bakım ve geçimi için gereken maddi yardım süresiz olarak sağlanmasını amaçlayan ahlaki düşünce bertaraf edilmemiş olacaktır. Öte yandan TMK md. 176/f.3'deki düzenleme ile iradın azaltılması veya kaldırılmasına imkân tanınarak, borçlunun da haklarının korunduğu gözetildiğinde, tembellik yapmayıp, kendi geçimi için her yolu deneyen, fakat buna rağmen yoksulluktan kurtulamayan eşin kendi kaderine mahkûm edilmesinin de önüne geçilmiş olması şüphesiz aile hukukunun düşünce yapısına daha uygun düşecektir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, taraflar anlaşarak bir süre belirlemiş yahut yoksulluk nafakası talebi belli bir süreyle sınırlı olacak şekilde ileri sürülmüşse (örneğin bir yıl süreyle sınırlı olarak) HMK md. 26'da öngörülen talep-

⁵⁸ Arbek, a.g.m., s. 146.

le bağlılık kuralı gereği, hükmün kesinleştiği tarihten itibaren yalnızca talep edilen süre kadar nafaka ödenmesine hükmedilmesi gerekir.

3. Nafaka Yükümlülüğünün Sona Ermesi

TMK md. 176/f.3'e göre, "irat biçiminde ödenmesine karar verilen maddi tazminat veya nafaka, alacaklı tarafın yeniden evlenmesi ya da taraflardan birinin ölümü halinde kendiliğinden kalkar; alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi halinde, mahkeme kararıyla kaldırılır." Dolayısıyla nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi halinde ya da taraflardan birinin ölümü halinde bağlanan nafakanın bu olayın gerçekleştiği tarihten itibaren kendiliğinden kalkacağı hüküm altına alınmıştır. Alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsizce hayat sürmesi hallerinde ise bağlanan nafakanın mahkeme kararı ile kalkacağı belirtilmiştir.

4. Yoksulluk Nafakası Davalarında Yargılama Usulü

Yoksulluk nafakası davasında davalı ve davacı, evlilik birliğinin tarafları olacaktır. Ancak nafaka talepli dava açılmadan önce veya davanın devamı sırasında nafaka yükümlüsü eş iflas etmişse dava iflas idaresine karşı açılır yahut devam eder ve aleyhine nafaka talep edilen müflis eşin davayı kabul etmesi hukuki sonuç doğurmaz⁵⁹.

Nafaka davalarında görevli Mahkeme, Aile Mahkemeleri Kanunu md. 6'ya göre aile mahkemeleridir. Yetki konusunda ise TMK md. 168'de açık hüküm bulunmaktadır. Buna göre, "boşanma veya ayrılık davalarında yetkili mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesidir." TMK md. 177 uyarınca da, "Nafaka davasında yetkili mahkeme, taraflardan birinin yerleşim yeri mahkemesidir". Böylece, nafaka alacaklısının ihtiyaç halinde olmakla yeterince mağdur olduğu düşünülerek, kendi ikamet ettiği yer mahkemesi de yetkili kılınmış ve alacaklının en azından bu konuda işi kolaylaştırılmıştır⁶⁰. Ayrıca, nafaka talebi, boşanma davası ile birlikte ileri sürülmüşse, boşanmaya bakan yetkili ve görevli mahkeme, nafakaya karar vermekle de yetkili ve görevlidir.

Davacı dava tarihinden çok zaman öncesinden beri yoksulluk halinde olsa dahi sonraları davacının açtığı dava hukuken muteber bir dava olduğu için davacının nafaka hakkı zamanaşımına uğramaz⁶¹. Ancak, kesinleşmiş bir boşanma kararı varsa, buna bağlı nafaka taleplerinin bir yıl içinde ileri sürülmesi gerekir. Nitekim Türk Medeni Kanunu md. 178'e göre, "Evliliğin boşanma sebebiyle sona ermesinden doğan dava hakları, boşanma kararının kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar."

Boşanma davası içinde yoksulluk nafakası talep edilmiş ve karara bağlanmışsa bu nafakanın azaltılması, arttırılması davaları her zaman açılabilir⁶². Ancak boşanma davası içinde yoksulluk nafakası istenmemişse, yuka-

⁵⁹ Yetik, a.g.e., s. 406; Y. 2. HD. E. 1990/10319 K. 1991/729 T. 21.1.1991, Y. 2. HD. E. 1990/10319 K. 1991/729 T. 21.1.1991, (çevrimiçi) <http://www.kazanci.com>, 09 Aralık 2015.

⁶⁰ Kaçak, a.g.e. s. 608.

⁶¹ Gençcan, a.g.e., s. 857; İnal, a.g.e., s. 746.

⁶² Kırmızı, a.g.e., s. 247; Bozdağ, a.g.e., s. 123.

rıda belirtilen hüküm nedeniyle boşanma davasının kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçtikten sonra açılan yoksulluk nafakası davası reddedilecektir⁶³.

SONUÇ

Bu çalışmada yoksulluk nafakası şartları, nafaka miktarının belirlenmesinde dikkate alınacak kıstaslar ile nafakanın süresi ve sona erme halleri incelenmiştir.

Yoksulluk nafakası *boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek ve kusuru daha ağır olmayan tarafa, geçimi için diğer tarafça kusuru olmasa dahi, mali gücü oranında süresiz olarak* ödenen nafaka çeşididir. Yoksulluk nafakasının miktarı tarafların yapacağı ve hâkim tarafından onaylanacak anlaşma ile belirlenebileceği gibi doğrudan hâkim tarafından da tayin edilebilir. Hâkim, nafaka isteminde bulunan tarafın gıda, barınma, giyim gibi zorunlu olan ihtiyaçlarını minimum düzeyde de olsa kendi başına karşılayıp karşılayamadığına, çalışmasının mümkün olup olmadığına ya da emekli maaşı, sosyal sigortalar alacağı, dul ve yetim maaşı vb. düzenli, devamlı ve yeterli bir geliri ya da serveti olup olmadığına bakmalıdır. Talepte bulunanın belli bir meslek sahibi olduğunun, yoksulluğunu ortadan kaldıracak şekilde iş bulma olanağı bulunmasına rağmen çalışmayı reddettiğinin anlaşılması halinde, bu durum TMK md. 2 uyarınca dürüstlük kuralı ile bağdaşmayacağından lehine yoksulluk nafakasına hükmedilmemelidir.

Nafakanın irat olarak ödenmesine karar verilmesi halinde, nafaka miktarının artırılması ya da azaltılması dava edilebilir. Yine, TMK md. 176/f.5 uyarınca hâkim, istem hâlinde, irat biçiminde ödenmesine karar verilen nafakanın gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir.

Yoksulluk nafakasının süre sınırı olmaksızın verilebileceğine dair düzenleme doktrinde tartışma konusu olmuş, bu durumun yoksulluk nafakası alan eşi tembelliğe sevk ettiği, nafaka yükümlüsünü de ömür boyu bir kimseye maddi yardımda bulunmak zorunda bıraktığı belirtilmiştir. Bu konu Anayasa Mahkemesine de taşınmış olup, TMK md. 175/f.1'deki 'süresiz' ibaresinin Anayasaya aykırı olduğu iddia edilerek iptali talep edilmişse de mahkeme bu talebin reddine karar vermiştir. Bize göre, İsviçre Medeni Kanunu md. 125/f.3'dekine benzer bir düzenleme ile *tembelliği sebebiyle yoksulluğa düşen eşin, yoksulluk nafakasına hak kazanamayacağı* hüküm altına alınmalıdır. Böylece nafaka alacaklısının tembelliğe sevk edilmesinin ve nafaka borçlusunun da ömür boyu nafaka ödemeye mahkûm edilmesinin önüne geçilecek ve tüm çabalarına rağmen yoksulluktan kurtulamamış eşin de süresiz olarak nafaka alabilmesi mümkün olacaktır.

Yoksulluk nafakası, nafaka alacaklısının yeniden evlenmesi halinde ya da taraflardan birinin ölümü halinde bu olayın gerçekleştiği tarihten itibaren kendiliğinden; alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsizce hayat sürmesi hallerinde ise mahkeme kararı ile sona erer.

⁶³ Kaçak, a.g.e. s. 606; Bozdağ, a.g.e., s. 123.

KAYNAKÇA

Akıntürk, Turgut Aile Hukuku, Beta Yayınevi, Yenilenmiş 16. Bası, C II., İstanbul, Ocak 2014.

Arbek, Ömer 'Boşanmanın Mali Sonuçları', AÜHFMD, C. 54, S.1, Ankara 2005.

Başaklar, Emin Nafaka Davaları, Halklarevi Kültür Vakfı Basımevi, Ankara, Haziran 1974.

Bozdağ, Gonca Gülfem Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Nafaka, Yetkin Yayınları, Ankara 2015.

Bozovalı, Haluk Türk Medeni Hukukunda Bakım Nafakaları, Kazancı Yayınevi, İstanbul 1990.

Bulut, Harun Aile Hukukunda Velayet (Çocukla Kişisel İlişki Kurulması) ve Nafaka Davaları, Beta Yayınevi. 1. Bs, İstanbul, Haziran 2007.

Buz, Vedat "Yeni Türk Borçlar Kanununda Borçların İfası ve İfa Edilmesine İlişkin Değişikliklerin Değerlendirilmesi", Yeni Türk Borçlar Kanunu ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu, Derleyen Çiğdem Kırca, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.

Darende, Yeliz 'Asgari Ücretle Çalışıyor Olmak Yoksulluk Nafakası bağlanmasına engel midir? Ya da Yoksulluk nafakasının kaldırılmasını gerektirir mi?', Leges Hukuk Dergisi, Yıldız Matbaacılık, 4. Yıl, 42. Sayı, İstanbul, Haziran 2013, s. 54 -59.

Demir, Sevgi Türk Medeni Kanunu Aile Hukuku, Kartal Yayınevi, Ankara 2004.

Dural, M./ Ögüz, T./ Gümüş, M. Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, C. III, İstanbul 2014.

Ergün, Zafer Boşanma Davaları: Nişanlanma-Evlenme-Butlan-Velayet-Kişisel İlişki-Nafaka-Maddi Ve Manevi Tazminat Mal Rejimi, 4. bs., Adalet Yayınevi, Ankara 2009.

Ertürk, Erkan Uygulamada Nafaka Davaları, Kazancı Yayınevi, 1. Bs., Mayıs 2005.

Gençcan, Ömer Uğur "Boşanma- Nafaka- Evlilik Birliğinin Korunması ve Velayet Kararları Konusunda Uygulama Sorunları", Medeni Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk İle İlgili Güncel Aile Hukuku Meseleleri Sertifika Programı, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.

Gençcan, Ömer Uğur Aile Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.

Hamzaçebi, Mehmet Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma Ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk Ve İştirak Nafakası, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10. Cilt, 3-4. Sayı, Konya, 2002, s. 23-48.

Hatemi, H./ Kalkan Oğuztürk, B. Aile Hukuku, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014.

İnal, Nihat Örnek Karar Dilekçelerle Açıklamalı Türk Medeni Yasası Boşanma, Nafaka, Mal Rejimi Davaları, I. Cilt, Yenilenmiş 32. Baskı, Sözkese Matbaacılık, Ankara, 2012.

Kaçak, Nazif Açıklamalı- İctihatlı Boşanma Nafaka Mal Rejimleri Velayet, Kartal Yayınevi, Ankara, 2004 (Boşanma).

Kazancı Hukuk Programı [www.kazanci.com.tr\(cevrimiçi\)](http://www.kazanci.com.tr(cevrimiçi)) 2014.

- Kılıç, Halil Açıklamalı-İçtihatlı 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Adalet Yayınevi, 1. c., Ankara 2011.
- Kırmızı, Mustafa İçtihatlı Aile Hukuku, 1. Bs, İlya Yayınevi, İskenderun 2009.
- Köseoğlu, Bilal Aile Mahkemelerinin İşleyişi, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005.
- Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü Mevzuat Bilgi Sistemi (çevrimiçi) [www.mevzuat.gov.tr.](http://www.mevzuat.gov.tr), 12 Ağustos 2015.
- Oğuz, Cemal Medeni Kanun Madde 174/I ile 175 Arasındaki Farklar, <http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/43.pdf>, (çevrimiçi), 12.11.2014
- Oğuzman, K./ Dural, M. Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, Gözden geçirilmiş 2. Bs., İstanbul 1998.
- Öztan, Bilge Aile Hukuku, Turhan Kitabevi,4. Bs., Ankara 2004(Aile Hukuku).
- Serim, Azra Arkan 'Yoksulluk Nafakası', İÜHFİM, C. LXV, S.1.
- Şahin, Emin Aile Hukuku Davaları, Adalet Yayınevi, 2. bs., Ankara 2012.
- Şener, Esat Uygulama ve Teoride Her Yönü İle Boşanma, Seçkin Yayınevi, 2. Bs., Mayıs 1997.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Politika Dokümanı Kadın ve Yoksulluk, (çevrimiçi) <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542a8e0b369dc31550b3ac30/yoksulluk.pdf>, 27 Kasım 2015, Ankara 2008.
- Tekinay, Sulhi Türk Aile Hukuku, Sulhi Garan Yayınevi, 3. Bs, İstanbul 1978.
- Tutumlu, Mehmet Akif Evliliğin Butlanı Boşanma, Ayrılık Sebepleri ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Adalet Yayınevi, Ankara, Eylül 2002.
- Tutumlu, Mehmet Akif Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku, Seçkin yayınevi, C. II., 2. bs., Ankara 2009 (Boşanma Yargılaması).
- Uzun, Mine Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.
- Yavuz, Nihat Öğretide ve Uygulamada Nafaka, Nişan ve Eşlerin Katkı Payı ile İlgili Davalar, Turhan Kitabevi, Ankara, Ocak 2008.
- Yetik, Nurten Nüfus Velayet Vesayet Nafaka, Bilge Yayınevi, 2. Bs., Ankara 2007.
- Yılmaz, Ejder Hukuk Sözlüğü, Seçkin Kitabevi, Ankara 1985.
- Zapata, Tan Tahsin Medeni Hukuk, Savaş Yayınevi, 13. Bs., Ankara 2013.
- Zevkliler, Aydın/ Havutçu, Ayşe Yeni Medeni Kanuna Göre Madeni Hukuk, Seçkin Yayınevi, 3. Bs., Ankara 2004.
- Zevkliler, A./ Acarbey, M. B./ Gökyayla, K. E. Medeni Hukuk, Seçkin Yayınevi, 6. Bs., Ankara, Ekim 1999.